

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ОФІЦІЙНИХ СПОСТЕРЕГАЧІВ ВІД ГРОМАДСЬКИХ ТА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Україна проголосила курс на інтеграцію до Європи і провадить свою політику відповідно до декларацій демократичної, правової держави. Однією із суттєвих ознак інтеграції є відповідність національного законодавства європейським стандартам. Щодо належної організації й проведення виборів авторитетною європейською інституцією є Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ. Ця організація направляє чисельні міжнародні делегації для спостереження за виборами в різних державах світу.

Демократичні вибори – це прояв суверенних прав населення країни. Права громадян обирати й бути обраними в процесі демократичних виборів визнані міжнародною спільнотою. Виборче право разом з іншими правами людини й демократія в широкому її розумінні не можуть бути забезпечені

без законодавчих гарантій. Вони визначені договорами з прав людини та іншими міжнародними угодами, а також документами численних міжурядових організацій. Демократичні вибори є однією з необхідних умов демократичного правління, оскільки вони є тим механізмом, за допомогою якого населення країни вільно виявляє свою волю щодо законності прав, здійснення владних повноважень від його імені та в його інтересах.

Міжнародне спостереження за виборами – це виявлення інтересу міжнародного співтовариства до забезпечення їх демократизму як складника розвитку демократії. Воно є частиною міжнародного спостереження за дотриманням прав людини, сприяє підвищенню авторитетності виборчих процесів шляхом недопущення порушень і надання гласності.

Спостереження за вибора-

ми представниками зарубіжних країн одержало широке визнання у світі й відіграє важливу роль у забезпеченні правдивої оцінки характеру виборчих процесів. Ці міжнародні місії повинні поважати закони країни перебування, виявляти повагу до органів влади, до виборчих органів, прагнути до активної співпраці з останніми й не перешкоджати здійсненню виборчого процесу [2].

Метою статті є дослідження окремих питань роботи офіційних спостерігачів від громадських та міжнародних організацій під час виборів в Україні відповідно до європейських стандартів.

Серед науковців, які досліджували дану проблематику, можемо назвати М.І. Ставнійчук [5], С.Г. Серьогіну [3] та ін.

На сучасному етапі державотворення в Україні все більшої уваги набуває діяльність офіційних спостерігачів від партій (блоків), громадських організацій, іноземних держав і міжнародних організацій під час виборчого процесу. Згідно з виборчим законодавством у цьому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від партій (блоків), які є самостійними суб'єктами виборчого процесу. Офіційні спостерігачі від громадських організацій,

іноземних держав та міжнародних організацій можуть вести спостереження за перебігом виборчого процесу. Якщо діяльність офіційних спостерігачів від партій (блоків) і громадських організацій спрямована головним чином на легітимацію виборів всередині країни, то діяльність цих суб'єктів від іноземних держав і міжнародних організацій спрямована на легітимацію виборів на міжнародній арені на визнання їх результатів світовою спільнотою.

У вітчизняному законодавстві виділяють 2 категорії іноземних спостерігачів – від іноземних держав і міжнародних організацій, хоча більшість законодавств світу містить лише одне поняття – іноземні спостерігачі. Норми національного законодавства співпадають із загальноновизнаними стандартами організації проведення виборів та участі в них іноземних спостерігачів. У їх основі – положення Копенгагенського акта, прийнятого ще у 1990 р. на Копенгагенській конференції ОБСЄ з людського виміру, які регулюються резолюцією Будапештського самміту ОБСЄ 1994 р. Вони містять чіткі приписи щодо спостереження за виборами, зокрема, статус спостерігачів від іноземних держав і міжнародних організацій.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Зазначимо, що виборче законодавство на сьогодні закріплює порядок реєстрації, повноваження, офіційний статус офіційних спостерігачів. Повноваження останніх розпочинаються з дня їх реєстрації відповідною виборчою комісією і припиняються після встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів. Виборча комісія, яка зареєструвала офіційного спостерігача, може достроково припинити його повноваження в разі порушення ним законів України. Про дострокове припинення повноважень цього спостерігача приймається мотивоване рішення.

Офіційним спостерігачем від партії (блоку) може бути громадянин України, який має право голосу. Не може бути офіційним спостерігачем від партії (блоку): член виборчої комісії, посадова особа органів виконавчої влади або суду, правоохоронних органів чи органів місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу. Порушення цих вимог може бути підставою для відмови в реєстрації особи в якості офіційного спостерігача.

Уповноважена особа партії (блоку) має право відкликати офіційного спостерігача, звер-

нувшись із письмовою заявою до відповідної виборчої комісії про припинення повноважень офіційного спостерігача й подати документи для реєстрації іншої особи. На підставі такої заяви виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації офіційного спостерігача.

На демократизацію виборчого процесу, утвердження громадського контролю в Україні спрямовано введення інституту офіційних спостерігачів від громадських організацій. Громадські організації, до статутної діяльності яких належать питання виборчого процесу і спостереження за ним, зареєстровані у встановленому законом порядку, мають право за дозволом Центральної виборчої комісії мати офіційних спостерігачів, які ведуть спостереження за перебігом виборчого процесу, в тому числі за голосуванням, підрахунком голосів і встановленням підсумків голосування на будь-якій виборчій дільниці.

Законодавством на сьогодні встановлено, що на засіданні виборчої комісії, підсумковому засіданні й на виборчій дільниці під час голосування мають право бути присутніми одночасно не більше 3-х офіційних спостерігачів від різних громадських організацій.

У разі грубого або система-

тичного порушення офіційним спостерігачем від громадської організації вимог виборчого законодавства дільнична виборча комісія своїм рішенням може позбавити його права бути присутнім на своєму засіданні. Таке рішення може бути оскаржено офіційним спостерігачем від громадської організації до виборчої комісії вищого рівня або до суду.

Офіційний спостерігач від громадської організації вправі в будь-який час звернутися до виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень. На підставі такої заяви виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації офіційного спостерігача від громадської організації.

Раніше у виборчому законодавстві України, наприклад, у Законі «Про вибори Президента України» [1; 1999. – № 14. – Ст. 81] в редакції 1999 р. була лише одна коротенька стаття, де говорилося про те, що спостерігачі мають право бути присутніми під час виборчого процесу, однак їх правовий статус мав визначатися положенням, затвердженим Центральною виборчою комісією. Нині законодавець безпосередньо в Законі помістив необхідні положення, а саме: порядок реєстрації спостерігачів, їх офіційний статус, а також їх права й

обов'язки.

Відповідно до законодавства міжнародна організація або іноземна держава повинна звернутися до Центральної виборчої комісії або в Міністерство закордонних справ України із заявою про реєстрацію свого представника для спостереження за виборчим процесом в Україні. У розвиток цього положення Центральна виборча комісія прийняла спеціальне роз'яснення згідно з яким разом з поданням заяви до ЦВК додається спеціальна анкета із загальними даними про особу спостерігача. Після реєстрації спостерігачі отримують посвідчення встановленої форми й можуть розпочинати свою діяльність.

Українським законодавством також передбачено, що для зручності роботи спостерігачі можуть об'єднуватись у так звані тимчасові групи. Для цього потрібне спеціальне погодження Центральної виборчої комісії. Вважаємо, останній доведеться приймати не одне таке рішення під час виборчого процесу.

Офіційним спостерігачем від іноземної держави чи міжнародної організації визнається особа, яка їх представляє, зареєстрована Центральною виборчою комісією в порядку, встановленому законодавством.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Чинним законодавством встановлено важливе застереження щодо неможливості для громадян України бути зареєстрованими офіційними спостерігачами від іноземних держав чи міжнародних організацій. Проте громадяни України, іноземці й особи без громадянства, які володіють українською мовою, можуть супроводжувати зареєстрованих офіційних спостерігачів для виконання функцій перекладача.

Центральна виборча комісія приймає рішення про реєстрацію офіційних спостерігачів від іноземних держав і міжнародних організацій і видає їм посвідчення встановленого зразка, яке дає їм право виконувати свої функції в період виборчого процесу.

Офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій, зареєстровані ЦВК, здійснюють свої повноваження виключно на території України. Їх повноваження розпочинаються з дня їх реєстрації і припиняються після встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів.

Офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій провадять спостереження самостійно й незалежно. Міністерство закор-

донних справ України, інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування й виборчі комісії повинні сприяти їм у здійсненні ними своїх повноважень. Фінансово й матеріально забезпечують їх діяльність ті держави й організації, які направили їх в Україну, або ж вони працюють за власні кошти.

Відповідно до законодавства України офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій не мають права використовувати свій статус у діяльності, не пов'язаній із спостереженням за перебігом виборчого процесу, або ж втручатись у роботу виборчих комісій. Це чітка законодавча норма, яка є загальноновизнаною у світі і закріплена в українському законодавстві. Ця норма стримує від намагання втрутитися в роботу виборчих органів. На шляху до побудови демократичних правових інститутів важливим є питання законодавчої регламентації діяльності незалежних спостерігачів на виборах і референдумах, оскільки експерти ОБСЄ відзначають, що одним з показників демократичності виборчого законодавства є наявність у ньому правових приписів, які врегульовують діяльність цих представників міжнародної спільноти.

На думку деяких науковців і практичних працівників, заурокою належної діяльності офіційних спостерігачів на виборах в Україні міг би стати окремий вітчизняний Закон «Про статус офіційних спостерігачів», який охоплював би уніфіковані норми й детальний перелік повноважень цих суб'єктів, механізми їх контролю й відповідальності, порядок їх призначення й відкликання, тощо.

Міжнародне спостереження за виборами одержало широке визнання в усьому світі. Воно провадиться міжурядовими й міжнародними неурядовими організаціями й асоціаціями з метою забезпечення об'єктивної й точної оцінки виборчого процесу в інтересах населення країни, в якій вони проводяться, і в ім'я міжнародного співтовариства.

Під час виборів ОБСЄ провадить дослідження того, як Україна ставить до зауважень і рекомендацій минулих місій, чи були враховані вони при розробленні виборчого законодавства.

Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ на допомогу спостерігачам від міжнародних організацій розро-

било «Кодекс поведінки», в якому закріплені основні принципи та правила їх поведінки. Одним з рішучих кроків у створенні відкритих і прозорих державних процесів є залучення для контролю за ними незалежних міжнародних спостерігачів. Про це неодноразово заявляли представники ОБСЄ на нарадах з питань людського виміру, що проходили в Копенгагені, Москві, Відні, Варшаві [4].

Міжнародні місії зі спостереження за виборами – це організовані зусилля міжурядових і міжнародних неурядових організацій та асоціацій, спрямовані на належну організацію й проведення виборчого процесу в країнах світу.

Таке міжнародне спостереження за виборами здійснюється в інтересах як населення країни, у якій вони проводяться, так і в інтересах міжнародного співтовариства.

Міжнародні місії зі спостереження за виборчими процесами повинні виявляти національні організації, що викликають довіру у здійсненні безстороннього контролю за виборами, встановлювати регулярний зв'язок і співробітництво з ними.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Декларація принципів міжнародного спостереження за виборами // Вісн. ЦВК. – 2006. – № 3. – С. 98-102. 3. Законодавство про вибори народних депутатів України: Наук.-практ. посіб. / Панов М.І., Серьо-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

гіна С.Г. та ін. – Х.: Одиссей, 2006. – 352 с. 4. Кодекс поведінки міжнародних спостерігачів за виборами // Вісн. ЦВК. – № 3. – 2006. – С. 102-104. 5. *Ставнійчук М.І.* Законодавство про вибори народних депутатів України: актуальні проблеми теорії і практики. – К.: Факт, 2001. – 156 с.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СТАТУСА ОФИЦИАЛЬНЫХ НАБЛЮДАТЕЛЕЙ ОТ ОБЩЕСТВЕННЫХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В СООТВЕТСТВИИ С ЕВРОПЕЙСКИМИ СТАНДАРТАМИ

Стешенко Т.В.

Проанализированы отдельные вопросы работы официальных наблюдателей от общественных и международных организаций во время проведения избирательного процесса в Украине в соответствии с европейскими стандартами.

Ключевые слова: демократические выборы, международные наблюдатели, официальные наблюдатели, международные миссии наблюдения за выборами.

LEGAL REGULATION OF OFFICIAL PUBLIC ORGANIZATIONS SUPERVISORS' STATUS ACCORDING TO EUROPEAN STANDARDS

Steshenko T.V.

We analyzed the questions of the work of the official supervisors from public and international organizations during the election process in Ukraine according to European standards.

Key words: democratic elections, international supervisors, official supervisors, international election supervising missions.

Надійшла до редакції 25.12.2009 р.